

Deze rubriek is een forum voor debat over kwalitatief methodologische kwesties. Wie een idee heeft voor een thema of reactie wil leveren op een eerder verschenen stuk, vragen wij contact op te nemen met Jeanine Evers: j.c.evers@planet.nl.

Generaliseerbaarheid in kwalitatief onderzoek

Adri Smaling

In dit artikel definieer ik generaliseerbaarheid als de graad waarin onderzoeksresultaten en conclusies van een onderzoek ook opgaan voor personen, situaties, organisaties, gevallen en verschijnselen die in dat onderzoek niet onderzocht zijn. Het gaat met andere woorden om geldigheid buiten het onderzoek, om externe validiteit. Generaliseerbaarheid is geen algemene eis voor de kwaliteit van een onderzoek. Denk bijvoorbeeld aan evaluatieonderzoek naar de effectiviteit van een uitgevoerd hulpverleningsprogramma. Of denk aan een enkelvoudige gevalstudie die alleen maar dient om een theorie te toetsen. Maar vaak wordt het toch van belang gevonden te weten hoe het met de generaliseerbaarheid van de onderzoeksbevindingen is gesteld. Bovendien kan men naast dit kennisbelang, dat alleen op 'waarheidsvinding' gericht is, ook belang hechten aan de praktische bruikbaarheid of benuttingswaarde van een onderzoek in andere contexten.

De diverse vormen van generaliseerbaarheid kunnen we in twee hoofdtypen indelen: *ontworpen generaliseerbaarheid* en *communicatieve generaliseerbaarheid*.

Bij ontworpen generaliseerbaarheid zijn van tevoren in het onderzoeksontwerp en ook in de uitvoering van het onderzoek maatregelen getroffen om een zekere generaliseerbaarheid aannemelijk te maken. Ik onderscheid vier vormen van ontworpen generaliseerbaarheid: statistische, variatiedekkende, theoriegedragen en exemplarische generaliseerbaarheid.

Bij communicatieve generaliseerbaarheid gaat het om de beoordeling achteraf in hoeverre en voor welke contexten de resultaten van het onderzoek wel of niet opgaan, zonder dat daar in de onderzoeksopzet waarborgen voor zijn ingebouwd. De lezer van het onderzoeksrapport, of ook de ontvanger, gebruiker, practicus et cetera, moet zelf nagaan in hoeverre een onderzoek relevant is voor de eigen of door hem of haar beoogde situatie, persoon, et cetera. Dit betekent overigens niet dat de onderzoeker niets hoeft te doen. Het onderzoeksverslag moet allerlei mogelijk relevante informatie verschaffen die de lezer ook echt in staat stelt om tot een eigen oordeel te kunnen komen. Ik zal twee vormen van communicatieve generaliseerbaarheid bespreken: receptieve en participatieve generaliseerbaarheid.

Mijn opvatting is dat de onderzoeker per onderzoek, onder meer afhankelijk van de vraagstelling, de doelstelling, de onderzoekssituatie, de onderzochten, betrokkenen en belanghebbenden, de bijpassende inhoudelijke theorie en ook de onvermijdelijke voorkeur voor een sociaalwetenschappelijke stroming of benadering, moet uitmaken welke

vorm of combinatie van vormen van generaliseerbaarheid geschikt zijn. Ik zou op voorhand geen van de besproken vormen en typen van generaliseren willen uitsluiten. Verder ben ik van mening dat beide hoofdtypen van generaliseerbaarheid methodologisch verantwoord kunnen worden.

Vormen van ontworpen generaliseerbaarheid

Statistische generaliseerbaarheid

De statistische benadering komt in het kort op het volgende neer. Er wordt van tevoren een populatie bepaald waarover men uitspraken wil doen op grond van empirisch onderzoek. Indien deze populatie te groot is om in haar geheel te worden onderzocht, trekt men een representatieve steekproef in statistische zin. Een steekproef is statistisch representatief als verschijnselen die relevant zijn voor de onderzoeksvraagstelling, in de steekproef verhoudingsgewijs even vaak voorkomen als in de beoogde populatie. Om dat te bereiken wordt meestal gebruikgemaakt van aselechte steekproeftrekking (ook wel random-, kans- of toevalssteekproeftrekking genoemd). De aselechte steekproeftrekking wordt vervolgens als argument gehanteerd om onderzoeksresultaten en -conclusies bij deze steekproef met een zekere graad van waarschijnlijkheid te kunnen generaliseren naar de beoogde populatie. Vormen van aselechte steekproeftrekking zijn: eenvoudige aselechte steekproeftrekking, gestratificeerde steekproeftrekking en clustersteekproeftrekking.

Kwalitatief onderzoek kan wel gecombineerd worden met zulke statistische methoden van steekproeftrekking, maar wanneer dit onderzoek voor het overige geheel kwalitatief is, zullen de aantallen, de frequenties, geen rol spelen bij de analyse. Het gaat er dan alleen maar om de generaliseerbaarheid van de uitkomsten naar de populatie aannemelijker te maken. Men zou kunnen zeggen dat statistische representativiteit in dit geval alleen maar wordt gebruikt om variatiedekking te bereiken.

Variatiedekkende generaliseerbaarheid

Een steekproef waarin alle variatie van de onderzochte soort verschijnselen of kenmerken voorkomt die ook in een populatie (let op: populatie kan ook staan voor een verzameling teksten of dingen) voorkomt, kan representatief worden genoemd voor die populatie, maar dan in de zin van variatiedekking. De steekproef omvat alle relevante verschillen in de populatie, maar niet in dezelfde getalsmatige verhoudingen als in de populatie. Het gaat met andere woorden niet om statistische representativiteit, maar om variatiedekkende representativiteit als basis voor generaliseerbaarheid. De relatie tussen steekproef en populatie bij variatiedekkende generaliseerbaarheid is dus een andere dan die bij statistische generaliseerbaarheid.

Men kan een populatie opdelen aan de hand van een combinatie van verschillende indelingscriteria die relevant zijn voor de probleemstelling van het onderzoek. De ontstane classificatie omvat dan een serie cellen of klassen. Wanneer men voor elk van die cellen of klassen gegevens verzamelt, vormen die een afspiegeling van de populatie. Remmers en Groenland (2006) noemen als voorbeeld drie tot vijf interviews of groepsdiscussies per cel. Deze aantallen spelen verder geen rol in de analyse, maar dienen slechts de vari-

atiedekking; de kans dat je toevallig het meest typerende kenmerk voor leden van een bepaalde cel mist, is kleiner als je meerdere gevallen per cel opneemt in de steekproef. Dinklo (2006) gaat in deze aanpak een stap verder en geeft aan dat je per cel best kunt turven hoe vaak iets is voorgekomen. Hiermee haalt zij de aanzet tot een klassieke, op frequenties gebaseerde analyse in huis, zodat het onderzoek niet meer louter kwalitatief is, maar eerder een geval van 'mixed methods' lijkt.

In het hiervoor beschreven geval wordt de variatiedekking nagestreefd door vooraf een steekproefkader te definiëren met relevant geachte bronnen van variatie als ingang (bijvoorbeeld geslacht en wel/geen autobezitter). Een andere mogelijkheid is variatiedekking gaandeweg in het onderzoeksproces zelf te bewerkstelligen door gefaseerde 'theoretical sampling' (zie bijvoorbeeld Wester & Peters, 2004), of iets ruimer 'purposive sampling', doelgerichte steekproeftrekking (zie Patton, 2002, en ook Maso & Smaling, 2002). Hierbij worden verzamelen en analyseren afgewisseld op zo'n manier dat je telkens op grond van tussentijdse analyses een afwijkend of extreem geval kunt definiëren en een zoekstrategie kunt bepalen om zo'n geval te vinden. Dit proces gaat in principe net zo lang door tot een verzadigingspunt ('point of saturation') is bereikt. Er wordt dan, bijvoorbeeld in vijf nieuwe interviews, geen nieuwe relevante informatie meer aangetroffen. Zodoende is het mogelijk een hoge graad van variatiedekking te bereiken. (Zie voor een interessante toepassing van zo'n getrapte werkwijze Baerveldt, 2003.)

Theoriegedragen generaliseerbaarheid

Het kan zijn dat de onderzoeksresultaten en -conclusies passen bij een inhoudelijke theorie die een breder domein bestrijkt dan het uitgevoerde onderzoek, bijvoorbeeld de cognitieve dissonantietheorie. Deze resultaten en conclusies hebben dan een veel ruimere betekenis buiten de onderzochte verschijnselen om. Zo kan het zijn dat het onderzoek tot nuanceringen en nadere invullingen van de theorie aanleiding geeft, waardoor een ander licht wordt geworpen op niet-onderzochte fenomenen die wel onder het bereik van de theorie vallen.

Yin (2008) spreekt in zijn boek over gevalsstudies van '*analytic generalization*', ook wel theoretische generalisatie genoemd, die wordt afgezet tegen statistische generalisatie. In gevalsstudies zou het trekken van een gerandomiseerde steekproef uit een populatie niet passen. Hij beklemtoont het belang van een theoretisch kader vooraf dat binnen het empirische onderzoek verder wordt ontwikkeld. Deze 'theory building' is dus niet gebaseerd op statistische representativiteit, evenmin op variatiedekking of analogieredenering, maar op, wat hij noemt, een 'replication logic'. Yin combineert hierin twee vormen van replicatie: 'literal replication' en 'theoretical replication'. Volgens Yin moet men zich hier de volgende situatie van een meervoudige gevalsstudie voorstellen. Vooraf is er een stelling ('proposition') die een of ander verband beschrijft. Verder is er vooraf ook al zoveel theorie, dat de onderzoeker durft te voorspellen in welke condities, contexten of type 'gevallen' (zeg C₁) het verband gevonden zal worden en in welke andere set van condities, contexten of type 'gevallen' (zeg C₂) dat verband niet gevonden zal worden en de propositie dus niet opgaat. Als het voor een paar gevallen lukt om in C₁ de onderzoeksresultaten

te herhalen, zodat de propositie wordt bevestigd, spreekt Yin van 'literal replication'. Als het voor een paar gevallen lukt om in C2 aan te tonen dat de propositie niet opgaat, is de propositie in deze omstandigheden weliswaar verworpen, maar dat is precies wat volgens de theorie werd voorspeld! Dus de theorie is dan bevestigd. Yin noemt dit 'theoretical replication'. Binnen deze 'replication logic' kan de theorie dus op twee manieren bevestigd worden. Wanneer een van de twee voorspellingen niet blijkt op te gaan, is er de mogelijkheid de theorie te herzien en verder te ontwikkelen. 'Theoretical replication' is dus wat anders dan 'theoretical sampling'. Een van de verschillen is dat hier niet noodzakelijk vooraf aan het onderzoek al sprake is van een theorie of propositie. Daarom heeft 'theoretical sampling' meer exploratief vermogen. De 'logic of replication' is gericht op generaliseerbaarheid binnen de twee domeinen – C1 (waar de propositie hopelijk steeds het geval is) en C2 (waar de propositie hopelijk steeds niet het geval is) – en is bedoeld om de grenzen aan te geven van de generaliseerbaarheid van de initiële propositie.

Het aldus, in een meervoudige gevalsstudie à la Yin, bevestigde of bijgestelde theoretisch kader kan dan als vehikel dienen voor generalisatie naar nieuwe gevallen die passen bij het domein van dat theoretisch kader. Deze generalisatie noemt Yin 'analytical generalisation'.

Exemplarische generaliseerbaarheid

De onderzoeker kan voorts kiezen voor een persoon, een groep personen, een geval of situatie die exemplarisch of typerend geacht wordt voor andere personen, gevallen et cetera. Deze generalisatie kan dan gezien worden als een voorbeeld van 'case-to-case transfer' in een ruimere zin van 'case', en bovendien als een ontwerpkeuze van de onderzoeker en niet alleen of voornamelijk als een achteraf door de lezer te beoordelen kwestie zoals bij Firestone (1993). Om een zekere methodologische kwaliteit te realiseren moet deze overdracht van een onderzocht 'geval' naar een ander 'geval' door de onderzoeker onderbouwd worden met een goede analogieredenering. Een analogieredenering specificeert zo veel mogelijk overeenkomsten en verschillen tussen de gevallen. De analogieredenering is sterker naarmate de overeenkomsten tussen twee 'gevallen' talrijk en relevant zijn en de verschillen spaarzaam en niet relevant. (Zie ook Smaling, 2000; 2003 en Maso & Smaling, 2002; het is jammer dat Swanborn (1996: 66 e.v. en 148 e.v.) in zijn kritische bespreking van Kennedy, Firestone en Yin voorbijgaat aan de mogelijkheid om analogieredeneringen te expliciteren en te versterken.) Kennedy (1979) bespreekt trouwens al een aantal interessante criteria voor overdracht van het ene geval naar het andere, maar zij gebruikt de term analogie niet. Natuurlijk is voor de toepassing van dergelijke criteria wel gedegen voorkennis nodig van zowel de onderzoekssituatie als de situaties waarnaar gegeneraliseerd moet gaan worden. Deze voorkennis kan uit de literatuur of een vooronderzoek voortkomen, maar ook op eigen of andermans ervaringen berusten.

Een voorbeeld van een onderzoeksstrategie waarin de onderzoeker vooraf een exemplarische onderzoekssituatie selecteert, is het 'exemplarisch handelingsonderzoek' zoals ontworpen door Coenen (1987). (Zie ook Boog, 2007.)

Communicatieve generaliseerbaarheid

In het voorgaande moest de analogieredenering nog door de onderzoeker worden opgezet. Zowel Kennedy (1979) als Firestone (1993) brengen de ‘case-to-case transfer’ echter alleen in verband met de lezer (of gebruiker, practicus, etc.). Ik vind deze beperking jammer. Immers, bij exemplarische generaliseerbaarheid, toch ook een geval van ‘case-to-case transfer’, is de onderzoeker de hoofdverantwoordelijke. Maar inderdaad, bij sommig onderzoek is het de lezer van het onderzoeksrapport die zelf moet uitmaken of en hoe de onderzoeksuitkomsten (resultaten en conclusies) relevant zijn voor een situatie die voor hem of haar van belang is, zonder dat daar expliciet aandacht aan is besteed bij de onderzoeksopzet. Ook dan zou een goede analogieredenering moeten worden opgezet om enige methodologische kwaliteit te realiseren, maar nu door de lezer. Daartoe is uitgebreide verslaggeving van allerlei aspecten van het uitgevoerde onderzoek onmisbaar. De onderzoeker moet wel degelijk iets doen; hij of zij moet communiceren met de lezer over relevante aangelegenheden. Communicatieve generaliseerbaarheid neemt in hoofdzaak twee gedaanten aan: receptieve en participatieve generaliseerbaarheid (zie Smaling, 2003).

Receptieve generaliseerbaarheid

De lezer neemt de inhoud van het onderzoeksrapport tot zich zonder met de auteur (de onderzoeker) gesproken te hebben. Geen interactie dus zoals bij participatief onderzoek. Ik bespreek drie vormen van receptieve generaliseerbaarheid: naturalistische generaliseerbaarheid, overdraagbaarheid en benuttingswaarde.

Regelmatig wordt in de literatuur over kwalitatief onderzoek gesproken van ‘*naturalistic generalization*’. Het idee is dat ieder die een onderzoeksrapport leest er vanzelf wel uithaalt wat hem of haar lijkt te kloppen, al of niet enigszins aangepast, voor een bepaalde situatie. Er lijkt dan helemaal geen sprake te zijn van een poging om nog wetenschappelijk te werk te gaan. Echter, Stake (1995: 85 e.v.) heeft toch een aantal richtlijnen aangegeven die moeten helpen om deze vorm van generaliseren te valideren. Ik noem er een paar: sluit aan bij wat de lezers al weten van de onderzoekssituatie en vermeld die kennis ook; presenteer behalve de interpretaties van de onderzoeker ook de nog niet door de onderzoeker geïnterpreteerde, ‘ruwe’ gegevens; leg uit welke methoden, technieken en concepten je gebruikt hebt en waarom.

Stake kenmerkt kwalitatief onderzoek als interpretatief en constructivistisch, maar Guba en Lincoln (1989) gaan veel verder. Met hun extreem constructivistische paradigma willen zij het positivistische paradigma vervangen. Daarmee verwerpen ze de traditionele ideeën van externe validiteit en generaliseerbaarheid categorisch. Voor hen zijn deze te zeer verbonden met het trekken van gerandomiseerde steekproeven uit een vooraf gedefinieerde populatie. Daarom willen zij ook de termen niet meer gebruiken. In plaats daarvan spreken zij van ‘*transferability*’, overdraagbaarheid. In hun eigen woorden (Guba & Lincoln (1989: 241)): ‘In the constructivist paradigm, external validity is replaced by an empirical process for checking the degree of similarity between sending and receiving contexts. Further, the burden of proof for claimed generalizability is on the inquirer, while the burden of proof for claimed transferability is on the receiver.’ Dit laatste willen

zij. Hier spelen impliciet dus (let op 'similarity') ook analogieredeningen een rol, maar die benoemen zij niet. Wanneer we 'transferability' als een wat ruimere versie van 'case-to-case transfer' opvatten en dan ook nog open laten of de onderzoeker en/of de lezer de verantwoordelijkheid voor een onderbouwing van een claim in die richting heeft, vind ik het een prima idee. Maar de paradigmatische benadering van Guba en Lincoln (1989) waarin paradigma's elkaar uitsluiten en bovendien het 'positivistic paradigm' het volstrekt moet ontgelden, gaat mij te ver. Ook voor het bevorderen van de overdraagbaarheid worden richtlijnen gegeven. Behalve de richtlijnen die we bij naturalistische generaliseerbaarheid gezien hebben, kunnen verder genoemd worden: vermeld status, positie en rol van de onderzoeker(s); beschrijf de condities en context van het onderzoek; geef de metatheoretische oriëntatie aan; streef naar 'thick description', waarbij het onder meer om meerdere betekenislagen in het verzamelde materiaal gaat, enzovoort.

Als derde vorm van receptieve generaliseerbaarheid noem ik '*utilization value*' (zie bijvoorbeeld Patton, 2008), benuttingswaarde of, zo u wilt, bruikbaarheid. Hier wordt nog meer dan bij 'naturalistic generalization' en 'transferability' de praktische relevantie van de onderzoeksuitkomsten voor niet-onderzochte situaties beoogd, zodat de hiervoor genoemde richtlijnen kunnen worden uitgebreid met, bijvoorbeeld: laat de taal van het onderzoeksverslag passen bij de taal van potentiële benutters, en als daarbij verschillende publieken aan de orde zijn, schrijf dan eventueel verschillende versies; beschrijf van de onderzoekscontext ook het unieke en het gemeenschappelijke met relevante andere contexten; beschrijf, zo mogelijk, enkele andere onderzoeken die vergelijkbare uitkomsten in soortgelijke situaties hebben opgeleverd, en, wat mij betreft, toch ook de afwijkende uitkomsten.

Participatieve generaliseerbaarheid

In participatief onderzoek (ook wel responsief onderzoek genoemd) nemen betrokkenen en belanghebbenden die geen professionele onderzoekers zijn deel aan het onderzoek als medeonderzoeker. Hun expertise wordt door de professionele onderzoeker erkend en ingezet, zoals de expertise van de professional door de medeonderzoeker wordt erkend en ingezet (zie Smaling, 2009). De deelnemers kennen het onderzoek van binnenuit en kunnen daarom van andere kennis en kunde gebruikmaken dan buitenstaanders die het onderzoeksverslag lezen. Dit geldt vooral bij de beoordeling in hoeverre de onderzoeksuitkomsten geldig zijn voor andere situaties, contexten en domeinen dan de onderzochte. Een medeonderzoeker kan vooral meer kennis hebben van de lokale, contextuele, situationele en persoonlijke factoren die een rol hebben gespeeld of kunnen spelen. Zodoende is de medeonderzoeker op bijzondere wijze toegerust om specifieke aspecten van de generaliseerbaarheid te beoordelen.

Wetenschappelijkheid

Mijns inziens kunnen in kwalitatief onderzoek alle besproken vormen van generaliseren methodologisch verantwoord worden toegepast. Maar ik wil nog één vraag kort behandelen: zijn de communicatieve vormen van generaliseerbaarheid wel wetenschappelijk te noemen? De claim van de onderzoeker wetenschappelijk verantwoord onderzoek te doen zou men in het geval van 'ontworpen generaliseerbaarheid' sterker kunnen noemen.

Echter, wanneer men naast kennis- en theoretische relevantie ook *praktische en maatschappelijke relevantie* aanvaardt als wetenschappelijke kwaliteitseisen, dan kan 'communicatieve generaliseerbaarheid' ook wetenschappelijk genoemd worden. Dit zal onder meer het geval zijn wanneer de onderliggende *analogieredeneringen* explicieter en sterker gemaakt worden. Dit geldt trouwens bijvoorbeeld ook voor de generaliseerbaarheid van exemplarisch handelingsonderzoek. De claim dat het onderzochte geval een exemplarisch geval is, berust immers op een analogieredenering.

Maar het kan bij communicatieve generaliseerbaarheid even goed om pure kennisbelangen gaan, om theoretische relevantie gestuurd door het doel van 'waarheidsvinding'. Ook dan kan wetenschappelijkheid worden gerealiseerd. Allereerst moeten hier eveneens sterkere analogieredeneringen opgezet worden. Verder moet worden afgestapt van de eenzijdige gerichtheid op algemene kennis, algemene onderzoeksuitkomsten en algemene theorieën, die immers altijd van de concrete werkelijkheid en van bijzonderheden abstraheren en daardoor vaak moeilijk relevant te maken zijn voor het leven van alledag: de kloof is te groot. Daarom moet er ook aandacht zijn voor *veldspecifieke, domeinspecifieke* en *lokale kennis*. Met andere woorden, in zowel kennisgericht als praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek zou men meer oog moeten hebben voor *gradaties en differentiaties van algemeenheid en specificiteit*.

Tenslotte vind ik dat auteurs in hun artikelen de kwestie van generaliseerbaarheid niet zouden moeten beperken tot het bespreken van slechts één of twee vormen van generaliseerbaarheid, maar meer relevante vormen in hun beschouwing zouden moeten betrekken.

Literatuur

- Baerveldt, Chr. (2003). Peerresearch als wetenschappelijk pluspunt. In: M. de Winter & M. Kroneman (red.), *Participatief jeugdonderzoek. Sociaal-wetenschappelijk onderzoek samen met kinderen en jongeren naar beleid voor jeugd*. Assen: Van Gorcum, 197-210.
- Boog, B. (2007). Handelingsonderzoek of action research. *KWALON* 34, 12(1), 13-19.
- Coenen, H.M.J. (1987). *Handelingsonderzoek als exemplarisch leren*. Groningen: Konstapel.
- Dinklo, I. (2006). Fabels en feiten over kwalitatieve onderzoeksresultaten. Hardnekkige misverstanden over generaliseren van kwalitatieve onderzoeksuitkomsten. *KWALON* 32, 11(2), 35-43.
- Firestone, W.A. (1993). Alternative arguments for generalizing from data as applied to qualitative research. *Educational Researcher*, 22(4), 16-23.
- Guba, E.G. & Lincoln, Y. (1989). *Fourth generation evaluation*. Newbury Park/London/New Delhi: Sage.
- Kennedy, M.M. (1979). Generalizing from single case studies. *Evaluation Quarterly*, 3(4), 661-678.
- Maso, I. & Smaling, A. (2002). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam: Boom.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd ed.). Thousand Oaks/London/New Delhi: Sage.
- Patton, M.Q. (2008). *Utilization-focused evaluation* (4th ed.). Los Angeles/London/New Delhi/Singapore: Sage.

- Remmers, N. & Groenland, E. (2006). De steekproeftrekking en de selectie van respondenten in commercieel kwalitatief onderzoek. *KWALON* 33, 11(3), 21-26.
- Smaling, A. (2000). Inductieve, analoge en communicatieve generalisatie. In F. Wester, A. Smaling & L. Mulder (red.), *Praktijkgericht kwalitatief onderzoek* (pp. 155-172). Bussum: Coutinho.
- Smaling, A. (2003). Inductive, analogical, and communicative generalization. *International Journal of Qualitative Methods*, 2(1), Article 5. Retrieved from www.ualberta.ca/~iiqm/backissues/2_1/html/smaling.html.
- Smaling, A. (2009). Participatief onderzoek: een overzicht. *KWALON* 40, 14(1), 22-30.
- Stake, R.E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks/London/New Delhi: Sage.
- Swanborn, P.G. (1996). *Case-study's. Wat, wanneer en hoe?* Amsterdam, Meppel: Boom.
- Wester, F. & Peters, V. (2004). *Kwalitatieve analyse. Uitgangspunten en procedures*. Bussum: Coutinho.
- Yin, R.K. (2008). *Case study research: design and methods* (4th ed.). London: Sage.

Wat heet generaliseren?

Commentaar

Harrie Jansen

Adri Smalings overzicht van typen generaliseerbaarheid is voor zover ik dat kan beoordelen, als samenvatting van de literatuur wel variatiedekkend, en het is ter oriëntatie dan ook heel bruikbaar. Maar analytisch vind ik het niet erg bevredigend.

Om te beginnen vind ik de aanduiding van het onderwerp met de term generaliseerbaarheid ongemakkelijk. De vraag naar generaliseerbaarheid van onderzoeksresultaten als de graad waarin die resultaten opgaan voor niet-onderzochte gevallen suggereert dat het gaat om een kenmerk van het betreffende onderzoek op zichzelf. Zo wordt er met betrekking tot statistische steekproef-surveys ook vaak over gesproken.

Uit het vervolg van Smalings artikel blijkt dat dit niet het geval is, want het hangt er maar vanaf waar je naartoe wilt generaliseren en met welk doel. Het probleem is niet de mate van generaliseerbaarheid, maar hoe je verantwoord kunt generaliseren. Niet generaliseerbaarheid, maar generalisatie is het probleem.

Ik ben erg gecharmeerd van het idee van generalisatie op basis van analogie zoals Smaling dat eerder heeft uiteengezet (zie referenties hiervoor). Dat idee verdient mijns inziens radicalisering oftewel theoretische generalisatie. Mij lijkt namelijk dat alle generalisatie gebaseerd is op (impliciete of expliciete) analogie. Want in alle gevallen moet aannemelijk worden gemaakt dat een bevinding in geval A (*mutatis mutandis*) ook geldig is in geval B en dat impliceert noodzakelijkerwijs dat moet worden aangetoond dat A